

ДІЯЛЬНІСТЬ ЧЕСЬКОГО СОКІЛЬСТВА НА МІЖНАРОДНІЙ ГІМНАСТИЧНО-СПОРТИВНІЙ АРЕНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Національний університет фізичного виховання та спорту України, Київ.

Резюме: Сделана попытка выявить особенности деятельности чешского сокольства на международной гимнастическо-спортивной арене в конце XIX – в начале XX столетия.

Summary: It is an attempt to discover the particular qualities of the activity of the Czech socolstvo on the international gymnastic and sporting arena at the close of the XIX at the beginning of XX century.

Постановка проблеми. У другій половині ХІХ – на початку ХХ століття активно починає розвиватися міжнародний спортивний рух. Створюються національні союзи з різних видів спорту, проводяться перші Світові, Європейські чемпіонати та Олімпійські ігри. Виникає нагальна потреба у спільній координації міжнародного гімнастично-спортивного руху, що впливає на утворення міжнародних федерацій, об'єднань з різних видів спорту, а також МОК.

Широку діяльність розгорнули чеські «соколи» у налагодженні міжнародних зв'язків з гімнастичними організаціями Франції, Англії, Бельгії, Італії. Для цього «соколи» у Чехії організують гімнастично-спортивні Всесокольські зльоти та змагання Міжнародної федерації гімнастики. Приймають на них велику кількість гостей-учасників з різних країн світу (Хорватії, Словенії, Болгарії, Сербії, США, Франції, Російської імперії, Люксембургу, Нідерландів, Алжиру), щоб продемонструвати свої досягнення, ознайомитись зі здобутками інших, передати власний і перейняти досвід передових спортивних та гімнастичних шкіл. Також чеські «соколи» неодноразово брали участь у міжнародних гімнастичних змаганнях та чемпіонатах світу з гімнастики, у яких переважно займали перші або призові місця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Діяльність чеського сокольства на міжнародній гімнастично-спортивній арені розглядали наступні

дослідники: В. Гавлічек (1948) [4], Н. Качуліна (1997) [6]. Проте, ними висвітлювались переважно хронологія подій, або окремі історичні факти. Тому актуальність дослідження зумовлена необхідністю більш детальнішого і глибшого історичного аналізу діяльності сокільського руху на міжнародній гімнастично-спортивній арені наприкінці ХІХ на початку ХХ століття.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Наукове дослідження виконане згідно до теми 1.1.4 зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2006-2010 рр. «Історичні та організаційні напрямки розвитку професійного спорту в Україні».

Мета дослідження – здійснити історичний аналіз та виявити особливості діяльності чеського сокільства на міжнародній гімнастично-спортивній арені наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття.

Методи дослідження: аналіз спеціальної науково-методичної літератури, документальних матеріалів, історико-логічний метод.

Результати дослідження та їх обговорення. Одні з перших міжнародних взаємовідносин чеським сокільством були налагоджені з французькими гімнастами. Крім спортивно-гімнастичних, виховних, просвітницьких, відносин «соколи» ставили за мету: «...Главные задачи, которые при этом преследовали чехи...были, конечно, политические. Требовалось возбудить внимание и расположение французов к чехам и вообще к западным славянам...» [36]. Дійсно Чехія наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття входила до складу Австро-Угорської імперії. Отже, як і інші слов'янські народи імперії терпіла утиски поработителя. Тому, саме сокільський гімнастичний рух, який об'єднав чеський народ у єдине ціле, спробував донести країнам Західної Європи і всьому світові, що Чехія бажає відновлення історичної правди, традицій, культури. А участь у міжнародних гімнастично-спортивних змаганнях була одним із дієвих засобів презентування сокільства, як характерного виразника ідеї народного зближення.

Так, у 1888 році відбуваються перші зносини чеських «соколів» та французьких гімнастів [21]. А вже у 1889 році «соколи» із Чехії отримують запрошення від французьких гімнастів прибути до Парижу і прийняти участь у гімнастичних змаганнях [22; 30]. Із Чехії були направлені три відділення найкращих «соколів». Перше під керівництвом Ю. Грумліка. Друге під керівництвом А. Прагра і третє під керівництвом І. Ванічека [11]. За словами П. Лоссовського: «...Результат состязаний превзошел все ожидания чехов. Несмотря на огромную конкуренцию со стороны гимнастов почти всех европейских государств, «соколы» вышли полными победителями, получив 1, 2 и 3-й призы, и таким образом наглядно доказав свое превосходство перед гимнастами всего мира. Во время этих гимнастических празднеств чехи представились, между прочим, и президенту французской республики Карно, который их принял весьма благосклонно...» [11]. З цього часу: «...Начались и укрепились дружеские сношения между французскими и чешскими гимнастическими обществами, поддерживаемые постоянными взаимными посещениями...» [36]. У результаті між французькими гімнастами та чеськими «соколами» виникли тісні гімнастично-спортивні, просвітницькі, виховні, політичні взаємовідносини, які проявилися у тому, що «соколи» постійно відвідували змагання французьких гімнастів, а останні відповідно, кожен раз приїздили до Праги брати участь у Всесокольських зльотах. Так, гімнасти із Франції учасники Всесокольських зльотів 1891, 1895, 1901, 1907, 1912 років [4; 11; 30; 31; 36]. Крім французьких гімнастів участь у Всесокольських зльотах брали представники: Англії, Бельгії, Нідерландів, Алжиру, США, Російської імперії, Сербії, Хорватії, Польщі, Болгарії, Словенії, Македонії, Німеччини. У відповідь чеські «соколи» постійні учасники з'їздів французьких гімнастів, які відбувалися у 1892 році у Нансі, 1894 – Ліон, 1895 – Періте, 1900 – Париж, 1901 – Ніцца, 1902 – Ле-Манс, 1904 – Аррас [22; 30; 31; 36]. У 1911 році у Кену [19]. За даними журналу «Известия С.-Петербургского славянского благотворительного общества»: «...Стремления эти оправдались и повлекли за собою своего рода «франко-

чешский союз»...» [36]. Тобто, за допомогою «соколів» і їх гімнастично-спортивної діяльності Чехія мала можливість доволі на високому рівні зарекомендувати себе у Європі, зокрема налагодила зв'язки із Францією. Чому сприяли взаєвідвідини Всесокільських зльотів гімнастів із Франції та з'їздів французьких гімнастів чеськими «соколами».

У 1881 році створюється «Європейська ліга гімнастики» [25] (Європейський союз гімнастики) [8], яка з 1897 року реорганізується у Міжнародний гімнастичний союз [13] (Міжнародна федерація гімнастики) [9; 33]. Цього ж року «Чешская Община Сокольская» вступає до складу Міжнародної федерації гімнастики [2]. Перші змагання Міжнародна федерація гімнастики організувала у Антверпені у 1903 році [13], які вважаються I Чемпіонатом світу* [9; 25]. У 1905 році II міжнародні змагання гімнастів відбулись у Бордо [13]. У 1907 році у Празі чеські «соколи» організовують V Всесокільський зліт, під час якого проходили змагання Міжнародної федерації гімнастики [4; 12; 13]. Серед переможених «соколами» команд були гімнасти із Франції [4]. У 1909 році IV змагання Міжнародної федерації гімнастики відбулись у Люксембурзі [4; 13], на яких «соколи» посіли друге місце поступившись французьким гімнастам [12; 34].

Наступного року у Лондоні пройшли змагання гімнастів із Англії, Франції та Чехії [14], блискучу перемогу в яких здобули чеські «соколи» і отримали срібний щит [4; 12; 14].

* Міжнародні гімнастичні змагання 1903 року у Антверпені, 1905 (Бордо), 1907 (Прага), 1909 (Люксембург), 1911 (Турин), 1913 (Париж) мають офіційний статус чемпіонатів світу (www.gymnast.ru).

Серебряный щит, полученный «соколами» в Лондоне.

Детальну інформацію, щодо виступу «соколів» у Лондоні, ми знаходимо у журналі «Сокол». У якому повідомляється про те, що: «...Состязания начались на турнике и первыми на очереди (по алфавиту) оказались чешские Соколы, вторыми французские гимнасты и, наконец, гимнасты английские. Затем состязания продолжались на брусьях, в прыжке в высоту и в простых упражнениях.

Первенство осталось за чешскими Соколами, которые достигли в общем 782 баллов, вторыми французы, достигли 705 баллов, а третьими англичане, - 633 баллов.

Столь хорошие результаты Соколов вызвали одобрение во всех слоях английского общества, которому и английская пресса откликнулась сочувственно. В особенности газета «Morning Post» посвятила большую статью этим состязаниям, описывая историю сокольства и возвышая эту организацию над остальными...» [24].

Один из видов простых упражнений соколов на состязаниях в Лондоне.

Один из видов простых упражнений соколов на состязаниях в Лондоне.

Ретельно проходила підготовка до V міжнародних гімнастичних змагань. Зокрема журнал «Сокол» повідомляв: «...В память 50-летнего юбилея провозглашения Италии королевством, в Турине устроена будет международная промышленная выставка, к которой итальянские гимнасты приурочили свой III съезд, соединенный с V международными гимнастическими состязаниями...Для их большего успеха идут усиленные подготовительные работы как со стороны гимнастов, так и правительства. Состязания будут происходить под покровительством самого короля и в комитете для устройства состязаний принимают участие министры: военный, флота, финансовый и Нар. Просвещения...» [23].

13 та 14 травня 1910 року на з'їзді французьких гімнастів відбулося засідання Ради Європейських гімнастичних організацій, на якому розглядалося питання організації V міжнародних гімнастичних змагань у 1911 році у Турині [17]. Особливу увагу приділили організатори правилам та програмі змагань серед чоловіків [3; 27], а також і серед жінок [23]. Гімнастичні змагання відбулись 11-14 травня 1911 року у Турині [4; 7; 14; 26], у яких брали участь: бельгійці, угорці, італійці, люксембуржці, французи, румуни, словенці, хорвати, чехи [10; 18; 19; 28]. Детальний звіт-огляд туринських гімнастичних змагань ми знаходимо у журналі «Сокол». Приводимо лише окремі уривки, з яких дізнаємось, що: «...Состязания начались 13 мая в 7 час. утра и продолжались целый день до 10 час. вечера. Утренние состязания на снарядах требовали более напряженности и выдержки в которых некоторые группы по количеству достигнутых ими баллов к себе приближались, но только после состязаний на гразде (горизонт. перекладине) можно было заключить, что бой из за первенства будет между итальянцами, французами и чехами. В простых движениях чехи, которые уже своею наружностью превосходили другие группы, были первыми. Это были 6 человек и все они стройны и одинакового роста, смуглые, здоровые и сильные. Выделялись они прямым ростом, хорошими и красиво развитыми грудными клетками, сильными ногами, что свидетельствовало о силе, и опыте в легкой атлетике. Однако и остальные группы в этом отношении не уступали чехам. Так, например, группа гордых итальянцев, которая на утренних состязаниях давала надежду на достижение первенства, представляла 6 молодцов, выделяющихся примерным спокойствием при упражнениях на снарядах и большим опытом в состязаниях. Французы упражнениями своими на гразде доказали, что не отстали от Люксембургских состязаний. Также и другие группы обращали на себя внимание. Молодые Словенцы подавали надежду на первенство в будущем, а на ряду с ними в исполнении и красоте упражнений шли очень гибкие и ловкие Бельгийцы. По окончании состязаний в простых движениях и на

снарядах было уже известно, что итальянцы и чехи будут разыгрывать между собой первенство. Итальянцы на снарядах были впереди чехов на 8 баллов. Затем происходили состязания в прыжке с шестом. Далее группам представлено право, по желанию, выбрать любой вид остальных упражнений в легкой атлетике и, наконец, бег закончил эти трудные состязания уже при полной вечерней темноте. *В легкой атлетике чехи дали поражающий перевес над своими соперниками итальянцами и этим взяли обратно первенство Европейского гимнастического Союза.* Французы в легкой атлетике доказали, что они всесторонние гимнасты-состязующиеся, опередив итальянцев большим количеством баллов и поставив их на третье место, сами взяв II приз. У Бельгийцев один состязующийся должен был прекратить состязания, вследствие чего у Бельгийцев пропало большое количество баллов, заняв только VI приз. Словенцы поместились за итальянцами на IV месте. Люксембургцы, которые от минувших состязаний в Люксембурге, сделали большой шаг вперед, остались на V месте. Хорваты которые в первый раз участвовали на международных состязаниях, получили VII приз. Румыны, которым в след. раз необходимо лучше подготовиться по таким трудным состязаниям, остались на VIII месте; они в состязаниях на снарядах не участвовали вообще...» [18]. Таким чином, чеські «соколи» здобули блискучу перемогу, набравши 974,69 балів, друге місце посіли гімнасти із Франції – 934,41 бал, третє місце вибороли італійці – 899,86 балів. Далі команди розподілились так: четверте місце словенці – 881,56 балів, п'яте місце люксембуржці – 830,22 бали, шосте місце бельгійці – 737,22 бали, сьоме місце хорвати – 687,99 балів, восьме місце румуни – 230,49 балів [12; 18]. Ось, як характеризує перемогу «соколів», один із учасників гімнастичних змагань у Турині, чех Ф. Ербен: «...В Турине выиграла не только сокольская система, но и сокольская идея. Без идеи одна рациональная система не толкнула бы нас на это неравное состязание. Ведь с одной стороны здесь стояли сыновья могучих государств, которые, в видах государственной пользы щедро поддерживают гимнастические общества, дающие им храбрых

и здоровых воинов, а на другой стороне сыны малого поработенного народа, гимнастическим стремлениям которого ставятся со стороны государства всевозможные препятствия. Но у этого народа вырос институт, который сумел возвысить гимнастику до степени основы воспитания, который по образцу красивого греческого узора устроил из гимнастических зал народные школы, который наиболее совершенную гимнастическую систему одухотворил идеей. А в Турине рядом с системой боролась и идея. Любовь к народу, которую так счастливо прививает молодым душам Сокольство, стремление прославить чешское имя, стремление видеть удивление в глазах представителей свободных государств – все это вместе создало сокольскую победу в Италии...» [34]. Однією з особливостей вдалого виступу чеських «соколів» 1911 року у Турині було те, що у більшості шкіл Англії вводиться сокільська гімнастика [29]. Чому саме звертаємо увагу на Англію? Тому, що у Англії, на відміну від континентальної Європи, у закладах освіти використовувався спортивно-ігровий метод виховання. І лише незначна, до подій 1911 року, кількість шкіл включала до своєї навчальної програми гімнастику.

У 1912 році чеських «соколів» запрошували на з'їзди французьких гімнастів у Тунісі [20; 32] та бельгійських гімнастів у Намурні [1; 32]. Також «соколи» отримали запрошення прийняти участь у Іграх V Олімпіади у Стокгольмі [32]. Однак у результаті впливу різних факторів гімнасти-соколи із Чехії так і не змогли взяти участь у Олімпійських іграх 1912 року [16; 35]. Наступного року «соколи» виступають у гімнастичних змаганнях, які проходять у Чикаго [14]. Також у 1913 році у Парижі відбулися VI міжнародні гімнастичні змагання [4; 5; 14; 15], на яких чеські «соколи» здобули перемогу [7]. На 1915 рік Союз гімнастичних товариств Франції планував провести ювілейне свято присвячене 40-річчю свого існування. До Парижу були запрошені і «соколи» із Чехії [15]. Але зруйнувала плани гімнастів із Франції Перша Світова війна. І лише у 1922 році у Люблянці поновилися міжнародні гімнастичні змагання (чемпіонати світу),

переможницею яких стала команда Чехословаччини [4]. У 1926 році у Ліоні пройшов VIII чемпіонат світу з гімнастики, перемогу в яком святкували «соколи» [4]. IX чемпіонат світу з гімнастики відбувся у 1930 році у Люксембурзі, на якому «соколи» із Чехословаччини посіли друге місце [4]. У 1934 році X чемпіонат світу з гімнастики проходив у Будапешті. «Соколи» на турнірі в Угорщині також зайняли друге місце, а «соколки», які вперше брали участь у міжнародних змаганнях здобули перемогу [4]. Наступний чемпіонат світу з гімнастики 1938 року приймала Прага. Цього разу «соколи» та «соколки» вибороли для своєї країни перші місця [4]. У 1936 році на Олімпійських іграх, які проходили у Берліні «соколи» посіли друге місце, а у 1947 році команда «соколів» перемогла олімпійську команду США [4].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що чеські «соколи» брали активну участь у міжнародних гімнастичних змаганнях та чемпіонатах світу з гімнастики, які відбувалися у Лондоні, Празі, Люксембурзі, Турині, Парижі. На яких вони переважно здобували перемоги або посідали призові місця, що звичайно відображало організаційний рівень сокільського руху та підготовку соколів-гімнастів. Участь у чемпіонатах світу з гімнастики надавала можливість чеським «соколам» продемонструвати власні досягнення і познайомитись з досвідом інших гімнастів, а також налагодити міждержавні та міжнародні політичні, культурні, гімнастично-спортивні зв'язки з різними країнами світу.

Перспективи подальших досліджень. У статті постає актуальне питання стосовно діяльності чеського сокільства на міжнародній гімнастично-спортивній арені, яке потребує подальших досліджень.

ВИСНОВКИ

1. Серед перших міжнародних зв'язків чеськими «соколами» були налагоджені з гімнастами із Франції, які неодноразово брали участь у Всесокільських зльотах. У відповідь «соколів» постійно запрошували на з'їзди французьких гімнастів, що сприяло не тільки гімнастично-спортивним стосункам між чехами та французами, а й політичним, економічним, культурно-просвітницьким взаємовідносинам між Францією та Чехією, яка перебувала під владою Австро-Угорської імперії.

2. Особливістю міжнародної діяльності сокільства була активна участь «соколів» у змаганнях чемпіонатів світу з гімнастики, на яких останні мали змогу ознайомитись та перейняти досвід провідних гімнастичних шкіл і презентувати власні здобутки.

3. За допомогою гімнастично-спортивної діяльності сокільство намагалося презентувати Чехію міжнародній спільноті, як одну із рівноправних європейських країн.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бельгия // Сокол. – 1911. - №4-5. – С. 94.
2. Буринская М. Исторический обзор развития Сокольства в Чехии // Вестник Русского сокольства. – 1915. - №6. – С. 86-94.
3. Вондрачек О. Простые упражнения, производившиеся на VIII слете итальянских гимнастов в Турине 11-14 мая 1910 г. и на международных состязаниях // Сокол. – 1910. - №4-5. – С. 134-139.
4. Гавличек В. Чехословацкий Сокол. – Прага.: Орбис, 1948. – 36 с.
5. Заграничные известия // Сокол. – 1911. - №11. – С. 300.
6. Качулина Н.Н. Сокольская гимнастика / Качулина Н.Н. // Юбилейный сборник трудов ученых РГАФК, посвященный 80-летию академии. – М.: 1997. – Т. 1. – С. 15-18.
7. Кириченко Б. Сокольство и его задачи // Стадион. – 1915. - №3. – С. 8-10.
8. Кузнецов Б.А. К 100-летию ФИЖ // Гимнастика: Сб. ст. 1981. – М. – Вып. 2-й. – С. 69-71.
9. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта. Пер. с венг. Под общей ред. В.В. Столбова. – М.: Радуга, 1982.- 400 с.
10. Л.Г. Словенские сокольские общества за 1911 год // Сокол. – 1912-13. - №4-5. – С. 86.
11. Лоссовский П. Чешские гимнастические общества «Соколов» // Русский спорт. – 1919. - №14. – С. 18-20.
12. Манохин Н.В. Наши «содеятели» по введению телесного воспитания в России // Сокол. – 1912-13. - №3. – С. 42-44.
13. Международный гимнастический союз. (Federations Europeennes de gymnastique). // Сокол. – 1910. - №1. – С. 26.
14. Николадзе Г. Задачи Сокольства // Вестник русского сокольства. – 1915. - №1-2. – С. 3-9.
15. О.В. Чешская Община Сокольская // Сокол. – 1912-13. - №3. – С. 54-55.
16. «Олимпийские игры» и «Сокольский слет» // Сокол. – 1912. - №6. – С. 117.
17. Реферат о совещаниях технического Совета Европейских гимнаст. организаций // Сокол. – 1910. - №2. – С. 30.
18. Славянская победа на международных гимнастических состязаниях в Турине // Сокол. – 1911. - №10. – С. 269-271.
19. Сокол. – 1911. - №8-9. – С. 230.
20. Сокол. – 1911. - №8-9. – С. 233.
21. Сокольские памятные дни // Сокол. – 1914. - №3. – С. 19.
22. Сокольские памятные дни // Сокол. – 1914. - №4-5. – С. 7.
23. Состязания женщин на международных состязаниях в Турине // Сокол. – 1911. - №8-9. – С. 224-226.
24. «Со щитом или на щит» // Сокол. – 1910. - №1. – С. 27-28.

25. Суник А.Б. Российский спорт и олимпийское движение на рубеже XI-XХ веков. Изд. 2-е, исправл. и дополн. -М.: Советский спорт, 2004. – 764 с.
26. Съезды Европейских гимнастических организаций в 1911 г. // Сокол. – 1911. - №8-9. – С. 233.
27. Условия и упражнения состязаний Союза европейских гимнастических организаций, происходивших в Турине 13 мая 1910 г. // Сокол. – 1910. - №4-5. – С. 133-134.
28. Участие национальностей на междунар. состязаниях в Турине // Сокол. – 1911. - №10. – С. 271.
29. Физическое воспитание в школах Англии // Сокол. – 1914. - №1-2. – С. 5-8.
30. Францев Вл. Чешское сокольство, его развитие и культурное значение. – Варшава.: Типография Варшавского учебного округа, 1910. – 12 с.
31. Францев Вл. Чешское сокольство, его развитие и культурное значение // Сокол. – 1911. - №12. – С. 309-314.
32. Чешская Община Сокольская // Сокол. – 1912. - №6. – С. 108.
33. Энциклопедия Олимпийского спорта: В 5-ти т. Т. 1 / Под общ. ред. В.Н. Платонова. - К.: Олимпийская литература, 2002. – 496 с.
34. Эрбен Ф. Клятва (Воспоминания участника Туринских состязаний) // Сокол. – 1911. - №12. – С. 305-309.
35. Эрбен Франта. Стокгольмская Олимпиада // Вестник Русского сокольства, 1913. - №5. - С. 123-130.
36. Ясный сокол. Чешские соколы // Известия С.-Петербургского славянского благотворительного общества. – 1902. - №2. – С. 10-14.